

CAPITOLUL 1

Calea spre prăpastie

Din punct de vedere teologic, orice dependență este în primul rând o problemă duhovnicească și o consecință tipică a căderii lui Adam. Despre aceasta aflăm încă din primele pagini ale Bibliei: *„Si a zis Domnul Dumnezeu lui Cain: „De ce te-ai întristat și de ce s-a posomorât fața ta? Când faci bine, oare nu ți-e fața senină? Iar de nu faci bine, păcatul bate la ușă și caută să te târască, dar tu biruiește-l!“* (Fac. 4, 6-7). Si Domnul Iisus Hristos le spune ucenicilor Săi: *„Oricine săvârșește păcatul este rob al păcatului... Deci, dacă Fiul vă va face liberi, liberi veți fi într-adevăr* (In 8, 34, 36).

„Mai tare decât un lanț“

Ca rezultat al căderii lui Adam, integritatea persoanei umane a fost distrusă. Înclinația spre păcat ne pervertește conștiința morală, ne știr-

bește libertatea, autonomia și independența. Nu suntem în stare să nu păcătuim. Chiar dacă reușim să evităm o vreme păcatele, fără ajutorul lui Dumnezeu ne încurcăm iarăși în ele. În această privință, Apostolul Petru citează un înțelept proverb: *Câinele se întoarce la vărsătura lui și porcul scăldat la noroiul mocirlei lui* (II Pt. 2, 22).

Întemeindu-se pe multiselulara tradiție ascetică ortodoxă, Sfântul Teofan Zăvorâțul descrie în amănunt cauzele și mecanismele pierderii „libertății inimii”, pierderii independenței noastre lăuntrice. Fie căruia dintre noi i se propune să privească în mod cinstit în adâncul său și să-l vadă acolo pe „robul legat de mâini și de picioare, tras încocace și încolo împotriva voii sale”. Totuși, înșelându-se, acest rob își închipuie despre sine că se bucură de libertate deplină. Lanțurile lui sunt împătimirile de persoanele și lucrurile ce-l înconjoară, de care îl doare să se despartă.

Peștele prins în undiță, deși înnoată, este ținut strâns de sfoara acesteia. Pasarea din colivie, deși se mișcă, o face între limitele coliviei. Și împătimirile ne lasă libertatea de acțiune atâtă timp cât sufletul nu le contrazice, altfel ne este greu să ne stăpânim.

„Cu cât sunt mai multe împătimirile, cu atât este mai mică sfera libertății. Iar uneori se întâmplă și ca omul să fie legat în toate privințele și să nu fie în stare să facă nici o mișcare într-o direcție fără să-și provoace durere din alta,

la fel cum cineva care merge prin pădure și ale cărui mâini, și picioare, și haine s-au încurcat în hătișuri se simte legat oricare ar fi mădularul pe care-l mișcă. Exact la fel se simte și cel împătimit de multe lucruri materiale”, conchide Sfântul Teofan.

În acest plan semănăm toți cu un înotător înfășurat complet de alge. Problema principală este însă aceea că nu știm să „înotăm” cum trebuie și, pe deasupra, ne băgăm în apă fără să știm valul. Neînțâmpinând rezistența cuvenită, păcatul „se vâră”, literalmente se lipește de noi ca peștele-ventuză de rechin. Treptat, omul cade în iluzia că totul este permis, pe care o ia în mod greșit drept libertate, renunță la „frânele” responsabilității, înăbușă muștrările conștiinței și se cufundă cu totul în „vâltoare”. El crede că dispune singur de propriile dorințe, necesități, interese etc. De fapt, este legat de ele. **„Libertatea” nelimitată e o capcană.**

„Chemările la libertate sunt la modă acum, dar înțelegerea libertății este departe de adevară”, spunea cu convingere Patriarhul Alexie al II-lea. „Nu poți să fii liber și totodată dependent. Consumul de narcotice promite o anumită libertate, însă poate fi liber omul care a fugit de realitate? El se află în robia iluziilor, e dependent de ele. Oare aceasta e libertate?”

Dar cum se face că pierderea libertății lăuntrice atrage după sine urmări atât de catastrofale?

Suntem liberi lăuntric doar în măsura în care suntem legați de Dumnezeu și facem față propriilor patimi. *Ceea ce te biruiește, aceea te și stăpânește*, dă mărturie Biblia (II Pt. 2, 19). Aceasta este o axiomă. Harul dumnezeiesc întărește dorința de a face binele și de împotrivire în fața răului. Iată de ce **libertatea persoanei mature duhovnicește este definită de propria ei atitudine față de evenimentele ce se petrec, pe când libertatea omului slab duhovnică depinde de „lungimea lanțului” său**. Precizăm: de lungimea lanțului în care singur, cu voie sau fără voie, s-a pus (a îngăduit să fie pus).

Problema este agravată de faptul că păcatul este nesătios. *Toată munca omului e pentru gura lui, și cu toate acestea pofta lui nu e astămpărată* (Eccl. 6, 7). Neaflându-și îndestulare în nici un lucru vremelnic și stricăios, duhul omenesc împărtășește patimilor nesațul său și energia sa fără limite. Rezultatul este nu simplul exces alimentar, ci ghif-tuirea fără frâu, nu simpla zgârcenie, ci lăcomia sălbatică, nu simpla impulsivitate, ci furia nestăpânită. Prin turbulența patimilor, omul se străduie, în mod conștient sau inconștient, să înăbușe năzuința spre har și spre viața veșnică pe care Dumnezeu a pus-o în el – dar asta este ca și cum ai încerca să-ți potolești setea cu saramură!

„Lacomului mereu nu-i ajunge ceva, el nu va simți niciodată o satisfacție deplină... nesațul lui nu are limite, întrucât satisfacerea lăcomiei nu

îndepărtează pustietatea lăuntrică, plăcileală, singurătatea și depresia”, consideră cunoscutul psiholog occidental Erich Fromm. După părerea lui, „patimile înrădăcinate în caracter” reprezintă un răspuns nu la conflictele sociale, ci la contradicțiile spiritual-morale nerezolvate. „Patimile sunt divinități, cărora omul li se încchină.”

Când împătimirea este satisfăcută, omul simte o anumită ușurare. Pentru o vreme, starea lui se îmbunătășește. I se pare că viața lui a devenit mai bună și mai sigură, că au dispărut nesiguranța de sine, oboseala și neliniștea. Iluziile se destramă însă rapid, și se dovedește că greutățile și problemele nu s-au dus nicăieri, ci doar s-au acutizat. Viața devine cenușie, își pierde sensul. Pe bolnav îl covârșesc din nou întristarea, iritarea, îngrijorarea, disprețul de sine și dezamăgirea.

Totuși, el vrea să se „simtă bine” din nou, și asta imediat. Ei bine, atunci apelează din nou la metoda destul de simplă și „verificată” de rezolvare a problemelor: se refugiază în lumea iluziilor. În mod conștient sau inconștient, el se străduie să-și înlocuiască durerea prin plăcerea primă de la împătimire. În aceasta constă **esența duhovnicească a dependenței**.

Omul dependent este, de obicei, „posedat”. Atenție la ghilimele! Nu este vorba de îndrăcire și posesie demonică în sensul nemijlocit al cu-vântului, ci de posesiune demonică la figurat, aşa cum spunem, de exemplu, „posedat de idee”.

După învățătura Sfintilor Părinti, fiecarei patimi îi corespunde un anumit demon. Dracul care-l mână pe om corespunde patimii care domnește asupra lui (v. anexa I). Din păcate, majoritatea covârșitoare a oamenilor contemporani se află în ghearele unui demon sau altuia – de exemplu, ale „demonului nicotinei”, „demonului computerului” sau „demonului curviei”.

Subliniem că dependența nu-l face întotdeauna „posedat” pe om. De pildă, persoanele care suferă de diabet zaharat și sunt insulinodependente pătimesc nu din partea dracilor și a patimilor păcătoase, ci în urma deficitului de hormon pancreatic (este vorba de o boală fizică). Dacă dependența are însă natură duhovnicească, tulburările din organism și din psihicul omului sunt secundare și reprezentă consecințe ale păcatului. În continuare vom examina cu precădere asemenea forme de boală.

Potrivit observațiilor unui cunoscut autor ortodox, igumenul N., acțiunea dependenței depășește cu mult puterea oricărui obicei (fie acesta chiar păcătos) și oricarei pofte. „Nici atracția patimășă, nici obiceiul înrădăcinat nu influențează atât de total personalitatea... Însuși cuvântul «dependență» arată incapacitatea omului de a acționa în mod de sine stătător. Așadar, cineva îl dirijează, cineva îl conduce. și încă o caracteristică distinctivă a dependenței: rezultatul ei este nu

pur și simplu degradarea, ci, aş zice eu, demonizarea personalității umane.”

Potrivit unei foarte nimerite observații a vizitatorilor constanti ai site-urilor de internet, dependența („atârnarea”) înseamnă că „ești atârnat”, „atârni” și nu poți să te „dai jos” singur. și nu este deloc obligatoriu ca nefericitul să-și piardă total autocontrolul și mintea lui să fie „zombificată”. În anumite situații el se comportă absolut adecvat, dar îndată ce apare ispita devine sclav. În planul respectiv, **ispita e factorul de risc care provoacă formarea și dezvoltarea dependenței**.

În remarcabilul roman *Jucătorul* al lui Dostoevski este dat portretul unei femei de șaptezeci și cinci de ani cuprinse de patima jocului de noroc. Aristocrata moscovită, întuită în fotoliul de invalid, care se pregătea deja de moarte, s-a dus la băi în Germania. I s-a arătat o casă unde se juca la ruletă. Bătrâna i-a observat cu curiozitate pe jucători, pe urmă a Mizat. A Mizat pe zero – și a pierdut. A Mizat iarăși – iarăși a pierdut. Iarăși zero – și iarăși bila a trecut pe lângă „casă” dorită... Dar iată, în sfârșit, și câștigul! Bătrâna s-a emoționat peste măsură și literalmente s-a „smuls din lanț”. Jocul de noroc a „pus în libertate” patimile ce dormitau în ea, mai întâi de toate mânia și iubirea de argint.

Dostoevski descrie cu măiestrie flacăra lăuntrică ce arde sufletul. El privește situația prin ochii eroului principal al romanului – un Tânăr care o

însoțea pe bătrâna. Vom scoate în relief acele fragmente ale narațiunii ce reflectă cel mai pregnant caracterul demonic al celor ce se întâmplă:

„— Doamne! Am întârziat! Acuși o întoarce!
Pune, pune! – se agită bunica. Nu te mai moșmondi, pune mai repede! – își ieși ea din fire,
înghiontindu-mă din toate puterile.

– Dar pe ce să pun, bunico?

– Pe zero, pe zero! Tot pe zero! Mizează cât mai mult! Câtă bani avem cu totul? Șaptezeci de frederici? N-are de ce să ne pară rău de ei, mizează câte douăzeci de frederici odată.

– Bunico, veniți-vă în fire! Câteodată se întâmplă să nu iasă de două sute de ori la rând! Vă asigur că o să pierdeți tot capitalul!

– Minți, minți! Pune! Ia uite ce trăncănește! Știu eu ce fac – bunica chiar începu să tremure, cuprinsă de frenzie...

– Jocul este făcut! – strigă crupierul.

Roata s-a învârtit, și a ieșit treizeci. Am pierdut!

– Mai pune o dată! Încă! Încă! Încă o dată! – strigă bunica.

Nu am mai contrazis-o și, dând din umeri, am mai pus doisprezece frederici. Roata s-a învârtit mult timp. Bunica pur și simplu **tremura** urmărind-o. «Oare chiar crede că o să câștige iar cu zero?» – m-am gândit eu, privind-o cu uimire...

– Zero! – strigă crupierul.

– Aha!!! – se întoarse bunica spre mine **triumfând frenetic**.“

Acesta este, se înțelege, numai începutul istoriei. Bunica, ne povestește Dostoievski, se afla „într-o stare de spirit nerăbdătoare și iritată. Se vedea că ruleta îi intrase adânc în cap. Față de orice altceva era neatentă și, îndeobște, din cale-afără de împrăștiată... Îngândurarea ei era tot timpul întreruptă de **mișcări și ieșiri bruște și pline de nerăbdare**... Era privită deja ca o victimă”.

A cui victimă? După ce a ațățat-o și i-a întunecat mișurile, diavolul și-a bătut joc de ea. Precum era de așteptat, după un câștig mare bătrâna a continuat să joace până când și-a pierdut toată avereala care rudele ei aveau mare nevoie.

„— Bunico, toate cele douăsprezece mii s-au dus – i-am adus la cunoștință.

– Văd că s-au dus toate – rosti ea cu o anumită **turbare** calmă, dacă se poate spune aşa –, văd, domnule, văd – mormăi ea, privind întă în fața sa, căzută parcă pe gânduri. – Eh! Să știu de bine că mor, dar îmi câștig banii înapoi...“

Oare un asemenea comportament, și încă la o femeie în vîrstă, este normal și înțelept? Nu degeaba în episodul respectiv Dostoievski folosește atât de des cuvinte ce characterizează omul nesănătos psihic, neadecvat (ca să nu spunem, folosind un termen mai dur, „îndrăcit”): „**tremura cuprinsă de frenzie**”, „**triumfând frenetic**”, „**turbare**”... Parcă e un reportaj de la sabatul vrăjitoarelor.